

Güləndam Şahiddin qızı İsmayılova

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin doktorantı.

E-mail: ismayilovagulendam@gmail.com

AZƏRBAYCANDA NEFT EMALI SƏNAYESİNİN İNKİŞAFINDA İNNOVATİV TEXNOLOGİYALARIN TƏTBİQİ PERSPEKTİVLƏRİ

Xülasə

Məqalənin məqsədi – Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişafında innovativ texnologiyaların tətbiqi perspektivlərinin müəyyənəşdirilməsindən ibarətdir. Bunun üçün Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişaf problemləri açıqlanmış, xüsusilə innovativ texnologiyaların tətbiqi proseslərinin gücləndirilməsinin vacibliyinə diqqət yönəldilmişdir. Neft emalı sənayesi müəssisələrində innovasiyaların işlənməsi, mənimsənilməsi və tətbiqi ilə bağlı problemlər verilmişdir. Ölkədə innovativ inkişafın, elm və texnologiyalar, innovasiyalar bazarının zəif inkişaf etməsi məsələlərinə münasibət bildirilmişdir. Yaxın perspektivdə Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişafının sürətləndirilməsində innovativ texnologiyaların tətbiqi imkanları istiqamətində tövsiyələr hazırlanmış və təkliflər verilmişdir.

Tədqiqatın metodu – məqalədə əsas etibarilə dialektika, analiz, müqayisə və ümumiləşdirmə kimi elmi metodlardan istifadə olunmuşdur. Digər tərəfdən, neft emalı sənayesinin inkişafında innovativ texnologiyaların tətbiqi üzrə araşdırmalar aparan alim və tədqiqatçıların fikirlərinə də istinad olunmuşdur.

Tədqiqatın nəticələri – qlobal çağırışlar şəraitində Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişafında innovativ texnologiyaların tətbiqinin intensivləşdirilməsi istiqamətində məqalədə əldə olunmuş nəticələrdən istifadənin mümkünlüyü ilə ifadə olunur.

Açar sözlər: Azərbaycan, neft, neft emalı sənayesi, innovativ texnologiyalar, neft emalı sənayesinin inkişaf perspektivləri, innovativ texnologiyaların tətbiqi perspektivləri.

UOT: 334.716.4**JEL:** L60; L69; L78

Giriş

Azərbaycanda neft emalı sənayesinin iqtisadi artımda rolunun yüksəldilməsi istiqamətlərinin obyektiv olaraq müəyyənəşdirilməsi və bu proseslərdə innovativ texnologiyaların tətbiqi perspektivlərinin müəyyənəşdirilməsi vacib şərtlərdəndir. Belə ki, son onilliklərdə Azərbaycanda milli iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi ilə bağlı məsələlər kifayət qədər aktuallığı ilə cəlb edir. 1994-cü ildə neft strateqiyasının reallaşdırılmasından sonrakı dövrlərdə ölkəmizdə iqtisadi islahatların əsas fazası başa çatdırılmış, neft və qaz sektoru əsas etibarilə beynəlxalq əmək bölgüsü sistemində ixtisaslaşmış bir sahəyə çevrilmişdir [1]. Azərbaycan dünya bazarlarına, ilk növbədə neft və qaz xammalı ixracı ilə çıxır və bu da təbiidir. Belə ki, ölkəmizin rəqabətqabiliyyətli və ixracyönlü iqtisadiyyat sahəsi kimi, həm də dünya bazarlarında böyük tələbat olduğundan, enerji bazarlarında bu resurslara tələbat artdığından

ölkəmizin neft-qaz resursları ilə beynəlxalq əmək bölgüsündə ixtisaslaşması qanunauyğun bir hal kimi baxıla bilər. Bunlarla belə dünya bazarlarında və dünya səviyyəsində enerji resurslarının qiymətlərinin qeyri-sabitliyi, enerji resurslarının bölüşdürülməsində olan disproportsiyalar və bununla bağlı baş verən qlobal problemlər, təhdidlər ölkə iqtisadiyyatının diversifikasiyalaşdırılmasını, eyni zamanda daha səmərəli və məhsuldar emal mexanizmlərinin işlənməsini, emal sənayesi şəbəkəsinin formalaşdırılmasını tələb edir. Bu amillər nöqtəyi-nəzərindən Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişaf etdirilməsi və təkmilləşdirilməsi, bununla bağlı mövcud mexanizmlərin daha məhsuldar mexanizmlərlə, praktiki alətlərlə əvəzlənməsi vacibdir [2, s. 135].

Azərbaycanda neft emalı sənayesinin formalaşması neft sənayesinin özünün inkişaf tarixilə bilavasitə bağlıdır. Hələ XIX əsrin

ikinci yarısında Bakıda, Abşeron yarımadasında, Bakının kəndlərində neft emalı müəssisələri yaradılmışdır. Həmin dövrdə neft istehsalı artdıqca, neftin çıxarılmasının sənaye üsulu genişləndikcə Azərbaycan dünyanın ən çox neft istehsal edən ölkəsinə çevrildi. Bununla bağlı olaraq neft istehsalında istifadə olunan, eyni zamanda neft quyularında istifadə olunan, neftin çıxarılmasında istifadə edilən bir çox məhsulların - kimya və neft-kimya məhsullarının istehsalı üçün əvvəlcə kiçik sexlər, sonra isə zavodlar, o cümlədən mexaniki zavodlar, neft emalı zavodları, kükürd, ağ neft və s. zavodlar tikilməyə başlandı. Artıq XX əsrin əvvəllərində bu istiqamətdə onlarla müəssisələr fəaliyyət göstərirdilər və bunların hamısı Bakının kəndlərində, Abşeron yarımadasında yerləşirdi [2, s. 433].

Keçmiş SSRİ dövründə Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişaf etdirilməsi proseslərinin tədqiqi

Keçmiş SSRİ dövründə Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişafı ilə bağlı proseslərdə əsas etibarilə neft emalının bəzi istiqamətləri üzrə emal müəssisələrinin yaradılmasına üstünlük verilmişdir. Belə ki, neft emalından kauçuk istehsalına başlanılması hələ XX əsrin otuzuncu illərində planlaşdırılmış, lakin, II Dünya Müharibəsinin və Böyük Vətən Müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar olaraq bu məsələlər təxirə salınmışdır. Bununla bağlı həmin dövrdə artıq Bakıda və Neftçalada yod zavodları fəaliyyət göstərirdilər. Və bu zavodların əsas təyinatlarından biri də hərbi təyinat idi. 1944-1945-ci illərdən başlayaraq Böyük Vətən müharibəsinin artıq gedişində SSRİ-nin qələbə çalacağına inamın artmasından sonra Azərbaycanda kimya sənayesinin və neft-kimya sənayesinin formalaşdırılmasına xüsusi önəm göstərilmişdir [4].

Bütün bunlar neft emalı əsasında formalaşdırılmışdır. Məhz neft istehsalı sahələrində və neftayırma zavodlarından yaxın məsafədə - indiki Sumqayıt Sənaye Mərkəzində, Sumqayıt şəhərində bir-birinin ardınca neft emalı müəssisələrinin yaradılmasına başlandı. Həmin dövrdə Sumqayıtda artıq enerji infrastrukturu yaradılmış, istilik-elektrik stansiyaları istismara verilmiş və elektrik enerjisinin ötürülməsi üçün şəbəkə formalaşdırılmışdır. Bundan əlavə, əsas

etibarilə burada kimya və neft-kimya müəssisələri daha çox üstünlük təşkil etmişlər.

1945-ci ildə ilk olaraq burada kimya sənaye istehsalı zavodu fəaliyyətə başlamışdır və əsas etibarilə neft məhsullarından istifadə olunurdu. Lakin yerli neft xammalı hesab olunan ən iri müəssisə 1952-ci ildə Sumqayıtda “Sintetik-kauçuk” zavodu - Azərbaycanın neft-kimya sənayesinin flaqmanı olan zavod kimi istismara verilmişdir. Həmin zavodda Azərbaycan neftindən emal olunan neft və neft emalından alınan yan xammallardan müxtəlif neft-kimya məhsullarının alınması proseslərinə başlanılmışdır. 1960-cı illərin əvvəllərində isə Azərbaycanda böyük iri neft-kimya kombinatı - “Üzvi Sintez” kimya kombinatı istismara verilmişdir. “Üzvi Sintez” kimya kombinatı həmin dövrdə Avropada ən iri müəssisələrdən idi. Artıq burada Bakıda neft emalı zamanı ayrılan yan məhsullardan etilen və proplen xammalları alınır. Bu xammallardan isə yüksək və aşağı təzyiqli poletilen və neft-kimya məhsullarının sonrakı mərhələlərdə isə poliefir qətranlarının alınması təmin edilmiş, “Sintetik-kauçuk” zavodunda isə texniki izopropil spirtinin alınması həyata keçirilmişdir.

Lakin Sumqayıtda böyük kimya müəssisələrinin yaradılması proseslərində ciddi problemlər də olmuşdur. Belə ki, kiçik bir ərazisi olan Sumqayıt şəhərində üç xlor istehsalatı istismara verilmişdir. Həmin dövrdə neft emalının artırılması planları Sumqayıtda ekoloji aspektləri arxa plana atmışdır. 1980-ci illərin sonunda Sumqayıtda demək olar ki, bu istiqamətlərdə görülən tədbirlər müəyyən mənada öz nəticələrini verməyə başlamışdır. Lakin keçmiş SSRİ-də başlanılan yenidənqurma prosesləri bu qəbildən olan ittifaq əhəmiyyətli zavodların fəaliyyətində problemlər yaratmışdır. İllərlə yığılıb qalmış sosial-iqtisadi problemlər həll edilmirdi və bundan əlavə, kimya zavodlarının ərazisində zəhərli civə tullantıları qalmış və onların təmizlənməsinə uzun illər lazım gəlmişdir [5, s. 34].

Keçmiş SSRİ-nin süqutundan sonra Azərbaycanda müəyyən məsələlər var idi ki, onların axıra çatdırılması tələb olunurdu. 1980-ci illərin ortalarından başlayaraq Sumqayıtda “EP-300” qurğusunun istismara verilməsi üçün xeyli təşəbbüslər, səylər göstərilməsi lazım gəlmişdir. “Sintezkauçuk” İstehsalat Birliyinin

nəzəndə olan bu qurğu o vaxtkı dövrdə keçmiş müttəfiq respublikalar arasında Rusyadan sonra yalnız Azərbaycanda tikilməyə başlanmışdır və Ukraynada əsasən rusların daha çox yaşadığı ərazilərdə tikilmişdir (Lisiçansk-Luqansk vilayəti). Qalan bütün “EP-300” qurğuları, o cümlədən “EP-450” emal qurğuları Rusiyanın müxtəlif regionlarında fəaliyyət göstərirdi. Bu qurğular böyük həcmdə neft məhsullarının emalına imkan verir və kifayət qədər səmərəli bir qurğu idi. Həmin dövr üçün bu qurğunun qiyməti indiki qiymətlərlə 500-600 milyon dollar səviyyəsində idi.

Bu il 100 illiyi qeyd olunan Ulu Öndər Heydər Əliyevin tarixi söyləri nəticəsində həmin qurğunun Azərbaycanda tikilməsi və istismara verilməsi planlaşdırılmış, Ulu Öndər dəfələrlə SSRİ rəhbərlərini Azərbaycana, o cümlədən Sumqayıt sənaye mərkəzinə gətirmiş və bu qurğunun maliyələşdirilməsinin davam etdirməsinə nail olmuşdur. Bütün bunların nəticəsində həmin qurğu 1988-ci ildə istismara verilmiş və Azərbaycanda neft-kimya məhsullarının alınmasında, neft emalının daha məhsuldar şəkildə təşkilində çox ciddi nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Lakin keçmiş SSRİ-nin dağılması ilə və təsərrüfat əlaqələrinin itirilməsilə bağlı olaraq bu sahədə problemlər artmışdır.

Amma, yenə ikinci dəfə Azərbaycanda hakimiyyətə Ulu Öndərin gəlməsindən sonra “EP-300” qurğusunun imkanlarının müasirləşdirilməsi və rekonstruksiya edilməsi hesabına bu qurğu müasir dövrdə bu günə qədər uğurla fəaliyyət göstərir. Düzdür, qurğu dəfələrlə yenidənqurma proseslərinə cəlb edilmiş və son on il ərzində isə qurğuda məqsədli şəkildə məhsul çıxışına daha ciddi önəm verilmiş və “EP-300” qurğusundan səmərəli istifadə edilməsi istiqamətində əlavə tədbirlər görülmüşdür.

Emal sənayesi müəssisələrinin yerləşdiyi ərazilərdə ətraf mühitə texnogen yükün azaldılması məsələlərinin həll edilməsi də zəruridir. Bu məqsədə nail olmaq təşkilati və texniki problemlərin həllinə xüsusi fikir verilməlidir. Təşkilati vəzifələrə bunları aid etmək olar: 1) emal sənayesi müəssisələrində ətraf mühitə nəzarət sisteminin formalaşdırılması və informasiya təminatı; 2) emal sənayesi müəssisələrində ekoloji idarəetmənin

həyata keçirilməsi və 3) texnoloji avadanlığın istismarı zamanı çirkləndiricilərin emissiyalarının inventarlaşdırılması. Texniki vəzifələrə isə kənd təsərrüfatı xammalının kompleks emalını təmin edən və ətraf mühitə texnogen təsiri azaldan texnologiyaların tətbiqini aid edə bilərik. Emal müəssisələrinin yenidən qurulması və modernləşdirilməsi zamanı ətraf mühitə zərərli tullantıların azaldılmasına, yerüstü və yeraltı suların çirklənmədən qorunmasına diqqət yetirilməlidir. Hazırda bəzi müəssisələrdə xammalın sənaye emalı nəticəsində əmələ gələn ikinci dərəcəli ehtiyatların mühüm hissəsi səmərəsiz istifadə olunur, tez-tez zibilliklərə və ya su hövzələrinə tökülür ki, bu da təbiətə böyük ekoloji ziyan vurur. Odur ki, ikinci dərəcəli resursların istehsalı üçün emal müəssisələrinin tullantılarından istifadənin artırılmasına diqqət yetirmək lazımdır ki, bu da istehsalın səmərəliliyini artıracaq və həmin müəssisələrin ətraf mühitə zərərli təsirini azaldacaqdır.

Ümumiyyətlə, inkişafın innovativ tipinə keçid uzunmüddətli çağırışlara cavab verən yeni iqtisadi artım amillərinin daxil edilməsini nəzərdə tutur. Bu amillərin hərəkəti emal sənayesinin dayanıqlı inkişafını təmin edə bilər. İnnovativ inkişafa keçid emal müəssisələrinin rentabelliyyətinin və ümumi istehsalda innovativ məhsulların payının artırılmasına əlavə potensial formalaşdırar.

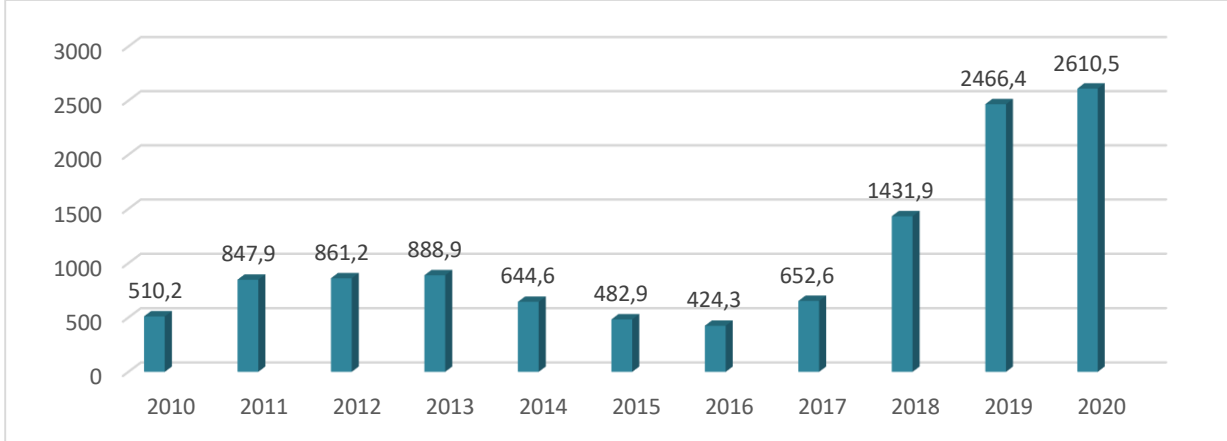
Qlobal çağırışlara uyğun olaraq, Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişafında innovativ texnologiyaların tətbiqi imkanları və istiqamətləri

Qabaqcıl elmi-texniki nailiyyətlərdən istifadə etməklə, innovasiya və texnoloji inkişafın dəstəklənməsi üzrə milli sistemin yaradılması emal sənayesinin innovativ inkişaf yoluna keçidini təmin edə və tam rəqabətə davamlılığın reallaşdırılması üçün lazımı şərait yarada bilər. Emal sənayesində innovativ inkişaf vektorunu gücləndirmək üçün texnoloji platformadan səmərəli istifadə edilməlidir [6, s. 57]. Biznesin, hökumətin və elmin söylərini birləşdirən texnoloji platforma yeni texnologiyaların və biotexnologiyaların, yeni nəsill qida məhsullarının istehsalı üçün avadanlıqların tətbiqi yolu ilə əhalinin ərzaq təhlükəsizliyi, sağlam qidalanması problemlərinin həllinə töhfə verə bilər. Enerji ehtiyatlarının istehsalı üçün emal

müəssisələrinin tullantılarından istifadə edilməlidir ki, bu da istehsalın səmərəliliyini artırılması və müəssisələrin ətraf mühitə zərərli təsirinin azaldılması baxımından vacibdir. Bütün bunlar üçün iqtisadiyyatın müxtəlif sektorlarına, o cümlədən sənaye sahəsinə davamlı şəkildə investisiyaların yatırılması və

son nəticədə innovativ texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi məqsədəuyğundur.

Azərbaycanda 2010-2020-ci illərdə emal sənayesi sahəsinə investisiya qoyuluşlarının mövcud vəziyyətini təhlili şəkil 1-də əks olunmuşdur.

Şəkil 1. Emal sənayesində əsas kapitalla investisiyalar, milyon manat (ARDSK məlumat bazası əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir)

Müasir dövrdə Azərbaycanda neft emalı sənayesinin inkişaf etdirilməsi üçün əsas fəaliyyət istiqamətləri məhz kimya, neft-kimya kompleksi ilə bağlıdır [7, s. 146]. Yəni Sumqayıt sənaye mərkəzində SOCAR-ın iri və yüksək texnologiyalar, innovasiyalar əsaslı qurğuları istismara verilmişdir. SOCAR Polimerdə azot gübrələrin alınması ölkəmizdə bu məhsula olan tələbatın tamamilə ödənilməsinə və ixrac potensialının yaradılmasına imkan vermişdir. İl ərzində azot gübrələrinin ixracından 200-250 milyon dollar həcmində valyuta vəsaitinin ölkəyə gətirilməsi mümkündür. Analoji situasiya SOCAR Polimerlə də bağlıdır. Uzun illər ərzində reallaşdırılmasında problem olan polipropilen istehsalatının tikintisinin başa çatdırılması nəhayət təmin edilmiş və ölkəmizdə, həm də regionda yüksək tələbatı olan polipropilen istehsalı, həm də xətti proplən məhsulunun istehsalına başlanılmışdır. Bu məhsullar üzrə ölkənin daxili tələbatının ödənilməsi ilə yanaşı, həm də il ərzində 150-200 milyon dəyərində ixracı reallaşdırmaq mümkün olacaqdır.

Bütün bunlar son illərdə Azərbaycanda neft emalı sənayesinin nə dərəcədə geniş imkanlarının olduğuna dəlalət edir [8]. Eyni zamanda, müasir texnologiyalar əsaslı Kimya Sənaye Parkının istismara verilməsi və bir-

birinin ardınca burada yeni texnologiyalar əsasında müəssisələrin istismara verilməsi ölkəmizdə neft emalı sənayesinin inkişaf imkanlarından xəbər verir [9; 10]. Beləliklə, emal sənayesində investisiya fəaliyyətinin səmərəliliyinə bir qrup amillər daha çox müsbət təsir göstərə bilər:

- əlverişli investisiya mühitinin yaradılması yolu ilə emal sənayesində innovativ fəaliyyətə dövlət dəstəyinin göstərilməsi;
- həm regional səviyyədə, həm də ayrı-ayrı müəssisələr daxilində strateji məqsədlərin, vəzifələrin formalaşdırılması və investisiya fəaliyyətinin əsas göstəricilərinin planlaşdırılması;
- investisiya layihələri haqqında məlumatların sistemləşdirilməsi, potensial investitorlarla investisiyaya ehtiyacı olan sənaye obyektləri arasında səmərəli kommunikasiya sisteminin yaradılması;
- investisiya risklərinin minimuma endirilməsi mexanizminin adekvat qiymətləndirilməsi, planlaşdırılması və işlənilib hazırlanması.

Müasir dövrdə, emal sənayesi müəssisələrinin innovativ inkişafı strategiyasının hazırlanması: 1) strateji məqsədlərin formalaşdırılması; 2) xarici mühitin qiymətləndirilməsi və təhlili; 3) daxili aspektlərin güclü və zəif

tərəflərinin, strateji alternativlərin müəyyənləşdirilməsi, təhlili və strategiyanın seçilməsindən ibarətdir. Emal sənaye müəssisələrinin innovativ fəaliyyətinin SWOT təhlili bu sahədə problemləri müəyyənləşdirməyə imkan verir. Belə bir təhlil emal sənayesinin gələcək inkişafı üçün meylləri, amilləri və imkanları müəyyən etməyə, gələcək üçün proqnoz işləyib hazırlamağa, innovativ fəaliyyətin inkişafında prioritet istiqamətlər üzrə strategiyayı formalaşdırmağa imkan verir. Bu qeyd olunanların həyata keçirilməsi emal sənayesinin innovativ inkişafını stimullaşdırmağa və intensivləşdirməyə imkan verir ki, bu da son nəticədə emal sənayesinin səmərəliliyinin, rəqabət qabiliyyətliliyinin və innovativ məhsul istehsalının artırılmasında ciddi töhfələr verə bilər və s.

Nəticə

Emal sənayesinin iqtisadi inkişafda rolunun yüksəldilməsi, xüsusilə neft emalı sənayesinin inkişafında innovativ texnologiyaların tətbiqinin intensivləşdirilməsindən ötrü bu sahənin özünün stimullaşdırılması vacib şərtlərdəndir və fikrimizcə həmin şərtlərə bunları aid etmək olar:

– Dövlət maliyyə dəstəyi üçün obyektlər seçilərkən prioritet inkişaf sahələrində fəaliyyət göstərən, bütövlükdə qısa müddətdə dayanıqlı artımı və rəqabət qabiliyyətini artırmağa qadir olan innovasiya yönümlü emal sənaye müəssisələrinə üstünlük verilməlidir.

– Hökumətin biznesə birbaşa təsir üsulları ilə yanaşı, dolayı tədbirlərə, xüsusən də emal sənaye müəssisələrinin inkişafı üçün vergi güzəştləri alətlərinə çox diqqət yetirilməlidir.

– Emal sənaye inkişafının stimullaşdırılması kontekstində vergi qanunvericiliyi ölkənin milli inkişaf strategiyasının parametrləri ilə əlaqələndirilməli və milli və global iqtisadiyyatda cərəyan edən proseslərə uyğun olaraq çevik, uyğunlaşdırıla bilər olmalıdır.

– Emal sənayesinin inkişafı üçün vergi güzəştləri geniş spektrli effektiv alətləri əhatə etməlidir.

– Emal sənaye istehsalının vergi stimullarının əsas alətlərinə sürətləndirilmiş amortizasiya sxemləri, investisiya vergisi kreditləri və s. daxil edilməlidir.

Bunlarla bərabər, apardığımız tədqiqatlar belə qənaətə gəlməyə imkan verir ki, emal

sənayesinin inkişafı üçün müasir innovativ texnologiyaların tətbiqinin intensivləşdirilməsində vergilərin stimullaşdırılması mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi və bir sıra digər təsirli tədbirlərin görülməsi zəruridir:

– Azərbaycanda neft emalı sənayesinin müasir dövrün texnologiyaları əsasında yenidən qurulması və bununla bağlı təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsi vacibdir;

– Azərbaycanda neft emalı sənayesinin mövcud vəziyyətinin təhlilindən yanaşmaqla emal sənayesinin inkişafına təsir edən amillərin real olaraq qiymətləndirilməsi və neft emalı sənayesinin daha da dərinləşdirilməsini ləngidən problemlərin həlli yollarının müəyyənləşdirilməsi tələb olunur;

– Ölkəmizdə neft emalı sənayesinin inkişaf etdirilməsi üçün innovativ mexanizmlərin tətbiq edilməsi, yüksək texnologiyaların tətbiqi proseslərinin sürətləndirilməsi məqsədəuyğundur və s.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Əliyev, Ş.T. Azərbaycanın kimya və neftkimya kompleksinin qiymətləndirilməsi və yenidənqurulması istiqamətləri. – Bakı: Elm və təhsil, – 2012. – 156 s.

2. Səfərov, Q.Ə., Əmiraslanova D.Ə. Neftkimya müəssisələrində strateji planlaşdırma və onun həyata keçirilməsi // İpək yolu, – 2017. №2, – s.132-140.

3. Aliyev, Sh.T. Strategic role of Sumgayit in the development of petrochemical industry of Azerbaijan / The International Conference on Actual Problems of Chemical Engineering - APCE 2020. - Azerbaijan State of Oil and Industry University. 24-25 december 2020. – p.430-435.

4. Алиев, Т.Н. Инновационное развитие промышленности Азербайджана: нефтехимия. – Москва: «Palmarium academic publishing». – 2016. – 232 с.

5. Aliyev, Sh.T. Strategic aspects of diversification and export potential increase of the non-oil industry in Azerbaijan / Economic and Social Development-55th International Scientific Conference on Economic and Social Development. Varazdin Development and Entrepreneurship Agency and University North in cooperation with Azerbaijan State University of Economics (UNEC) Faculty of Management

University of Warsaw Faculty of Law, Economics and Social Sciences Sale - Mohammed V University in Rabat Polytechnic of Medimurje in Cakovec. 18-19 June 2020, Volume 4. p. 30-39.
<https://www.proquest.com/openview/6e3b4fee/b1bdf05baed60721eb258f6d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2033472>

6. Süleymanov, Q.S., Quliyeva G.N., İsmayılova A.B. Sənayenin innovativ inkişafında beynəlxalq təcrübə və Azərbaycan sənayesinin inkişaf perspektivləri // İpək yolu, – 2018. №3, – s. 55-66.

7. Aliyev, Sh.T. The Problems of the Variety of Formation and Functioning of the Special Economic Zones in Azerbaijan in the Context of the World Experience. Marketing

and Management of Innovations, 1, 2010. -144-148. <https://doi.org/10.21272/mmi.2010.1-18>.

8. Abdalova, M.Ə. Sumqayıt şəhərində sənayenin innovasiya yönümlü inkişafı və strukturunun təkmilləşməsi istiqamətləri: / İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru dis. avtoreferatı. / – Bakı, 2017. – 25 s.

9. Aslanzadə, İ.A. Dövlət innovasiya siyasətinin formalaşması və sənaye sektorunun rəqabətqabiliyyətliliyinin yüksəldilməsi problemləri: / İqtisad elmlər doktoru dis. avtoreferatı. / – Bakı, 2013. – 56 s.

10. Azərbaycanca biliyə əsaslanan və innovativ iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi – qiymətləndirmə və təklif sənədi. BMT-nin inkişaf proqramı. Azərbaycan Respublikasının nəqliyyat, rabitə və yüksək texnologiyalar Nazirliyi. – Bakı: – 2019, – 85 s.

Гулendam Шахиддин гызы ИСМАИЛОВА

докторант Азербайджанского Государственного

Экономического Университета,

г.Баку, Az 1001, ул. Истиглалият, 6

E-mail: ismayilovagulendam@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ НЕФТЕПЕРЕРАБАТЫВАЮЩЕЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Резюме

Цель статьи – определить перспективы применения инновационных технологий в развитии нефтеперерабатывающей промышленности Азербайджана. С этой целью были анализированы проблемы развития нефтеперерабатывающей промышленности в Азербайджане, акцентировано внимание на важности усиления процессов применения инновационных технологий. Приведены проблемы, связанные с разработкой, внедрением и применением инноваций на предприятиях нефтеперерабатывающей отрасли. Рассмотрены вопросы инновационного развития науки и технологий, недостаточного развития инновационной сферы в стране. В конце статьи даны рекомендации и предложения в направлении возможности применения инновационных технологий для ускорения развития нефтеперерабатывающей промышленности в Азербайджане ближайшее время.

Методы исследования – в статье, в основном, использовались такие научные методы, как диалектика, анализ, сравнение и обобщение. С другой стороны, также приводились мнения ученых и исследователей, проводящих исследования по применению инновационных технологий в развитии нефтеперерабатывающей отрасли.

Результаты исследования – выражены возможностью использования полученных в статье результатов в направлении интенсификации применения инновационных технологий в развитии нефтеперерабатывающей промышленности Азербайджана в условиях глобальных вызовов.

Ключевые слова: Азербайджан, нефть, нефтеперерабатывающая промышленность, инновационные технологии, перспективы развития нефтеперерабатывающей промышленности, перспективы применения инновационных технологий.

Gulandam Shahiddin ISMAYİLOVA

Doctoral student of Azerbaijan

State University of Economics

E-mail: ismayilovagulendam@gmail.com**PROSPECTS FOR THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE
DEVELOPMENT OF THE OIL REFINING INDUSTRY OF AZERBAIJAN****Summary**

The purpose of the research is to determine the prospects for the use of innovative technologies in the development of the oil refining industry in Azerbaijan. To this end, the problems of the development of the oil refining industry in Azerbaijan are analyzed; attention is paid to the importance of strengthening the processes of using innovative technologies. The problems associated with the development, implementation and application of innovations in enterprises of the oil refining industry are presented. The issues of innovative development of science and technology, insufficient development of the innovation sphere in the country are considered. At the end of the article, recommendations and proposals are given in the direction of the possibility of using innovative technologies to accelerate the development of the oil refining industry in Azerbaijan in the near future.

Research methods - the article mainly used scientific methods such as dialectics, analysis, comparison and generalization. On the other hand, the opinions of scientists and researchers conducting research on the use of innovative technologies in the development of the oil refining industry are also given.

The results of the research are expressed by the possibility of using the results obtained in the article in the direction of intensifying the use of innovative technologies in the development of Azerbaijan's oil refining industry in the context of global challenges.

Key words: Azerbaijan, oil, oil refining industry, innovative technologies, perspectives of oil refining industry development, perspectives of application of innovative technologies.